

Infografika „II Powstanie Śląskie. Geneza. Przebieg. Skutki“

Infografika jest kontynuacją projektu, w ramach którego ukazała się już infografika dotycząca I Powstania Śląskiego. Materiały edukacyjne zostały przygotowane przez zespół edukatorów Oddziałowego Biura Edukacji Narodowej IPN w Katowicach. W infografice „II Powstanie Śląskie. Geneza. Przebieg. Skutki“ można znaleźć podstawowe informacje pozwalające na przedstawienie wydarzeń poprzedzających wybuch powstania, okoliczności jego wybuchu, przebieg i konsekwencje.

II powstanie śląskie

Po klęsce I powstania polskie organizacje na Górnym Śląsku ogarnął kryzys wywołany przegraną, niemieckimi represjami oraz ucieczką tysięcy powstańców do Polski. Następne miesiące przyniosły jednak pewne uspokojenie nastrojów. W styczniu 1920 r. zaczęły obowiązywać postanowienia traktatu wersalskiego. Na górnośląski obszar plebiscytowy przybyły oddziały francuskie i włoskie. Oddziały niemieckie musiały opuścić ten rejon. Władzę w regionie przejęła aliancka Międzysojusznicza Komisja Rządząca i Plebiscytowa, której przewodniczył francuski generał Henri Le Rond. Umożliwiło to działalność na Górnym Śląsku polskich organizacji. Bytomski hotel „Lomnitz” stał się siedzibą Polskiego Komisariatu Plebiscytowego, na którego czele stanął Wojciech Korfanty. W Katowicach mieściła się siedziba Niemieckiego Komisariatu Plebiscytowego kierowanego przez Kurta Urbanka. Wkrótce obie strony przystąpiły do działań związanych z organizacją plebiscytu. Wiosną 1920 r. kampania plebiscytowa na Górnym Śląsku nabrała tempa.

Przełożyło się to na liczne, żywiołowe wystąpienia zarówno po stronie polskiej, jak i niemieckiej. Niemcy stworzyli liczne bojówki wspierane przez niemiecką policję bezpieczeństwa (Sicherheitspolizei, w skrócie: Sipo), które terroryzowały ludność, rozbiły polskie zebrania i atakowały siedziby polskich organizacji. 25 kwietnia miał miejsce w Opolu polski wiec przeciwko niemieckim represjom wymierzonym w zwolenników przyłączenia regionu do Polski. Został on brutalnie rozpędzony przez Sipo. Gdy kilka dni później przyjechał do Opola Wojciech Korfanty, niemieckie bojówki napadły na polski konsulat i drukarnię „Gazety Opolskiej” oraz „Nowin Codziennych”. W maju doszło do kolejnych ataków niemieckich m.in. w Opolu i Bytomiu, gdzie oblegano siedzibę Polskiego Komisarjatu Plebiscytowego. Rozruchy zostały uśmierzone dzięki interwencji wojsk francuskich. Dalsza eskalacja nastrojów nastąpiła w sierpniu 1920 r. 17 sierpnia doszło w Katowicach do rozruchów wywołanych przez stronę niemiecką. Tego dnia gliwicki dziennik „Der Oberschlesische Wanderer” opublikował nieprawdziwą informację o zajęciu Warszawy przez wojska bolszewickie. Niemcy, liczący na szybki upadek państwa polskiego, domagali się odwołania plebiscytu na Górnym Śląsku. Zorganizowany w celu poparcia tych żądań wiec szybko przemienił się w zamieszki. Demonstranci zaatakowali przebywające w mieście wojska francuskie. Broniący się Francuzi użyli broni palnej – po obu stronach padli zabici i ranni. Pomocy rannym cywilom próbował udzielić lekarz i polski działacz plebiscytowy dr Andrzej Mielecki. Został on jednak rozpoznany przez Niemców i okrutnie zamordowany. Zamieszki w Katowicach trwały także 18 sierpnia. Niemieccy demonstranci zdemolowali siedzibę m.in. Polskiego Komitetu Plebiscytowego i siedzibę „Gazety Robotniczej”. Francuzom i Włochom dopiero następnego dnia udało się uspokoić sytuację w mieście. Te wydarzenia jednak doprowadziły do wybuchu powstania, którego hasłem była likwidacja stronnicy Sipo i utworzenie policji parytetowej (polsko-niemieckiej). Wojciech Korfanty – polski komisarz plebiscytowy ogłosił też strajk generalny. Tym razem Polska Organizacja Wojskowa Górnego Śląska była dużo lepiej przygotowana do walki niż to miało miejsce w 1919 r. W kwietniu 1920 r. organizacja liczyła 7815 zaprzysiężonych członków i około 20 tys. wtajemniczonych. Jej dowództwo ulokowało się w pobliżu granicy z Polską – w Dąbrówce Małej. Działaniami oddziałów polskich ponownie dowodził Alfons Zgrzebniok. 18 sierpnia

powstańcy przystąpili do akcji. Okolicznością sprzyjającą było to, że przeciwnikami były tylko dość nieliczne oddziały Sipo i samoobrony złożonej z niemieckich mieszkańców regionu. Powstańcy mogli też liczyć na życzliwą postawę Francuzów. W ciągu następnych kilku dni opanowali znaczną część górnośląskiego obszaru przemysłowego. Nie udało się to tylko w większych miastach, gdzie stacjonowały oddziały alianckie lub silne oddziały Sipo. Powstańcy przystąpili do blokady (tzw. cernowania) tych miejscowości. Działania zbrojne zakończyły się 28 sierpnia 1920 r. Na skutek polskiego wystąpienia, alianci zdecydowali się na rozwiązanie Sipo i utworzenie postulowanej przez Wojciecha Korfantego parytetowej, polsko-niemieckiej Policji Plebiscytowej (Abstimmungspolizei, w skrócie: APO). Tym samym stronie polskiej udało się zrealizować cel powstania, które należy uznać za niewątpliwy sukces. Najważniejszym efektem była jednak demonstracja siły ruchu polskiego na Górnym Śląsku. Istoty górnośląskiego konfliktu powstanie nie rozwiązało - o losach regionu w dalszym ciągu miał zadecydować plebiscyt. Demonstracyjny i dość ograniczony charakter II powstania śląskiego wpłynął na stosunkowo niewielką liczbę ofiar. Różne źródła mówią o 77-180 poległych powstańcach.

dr Mirosław Węcki (IPN Katowice)

